

Van de voorzitter

Tegeltoppers

In de Kerstvakantie belden opeens een bevriende buurman en zijn vrouw bij me aan. Ze wilden verslag uitbrengen van hun dagje Otterlo. Ik was alweer vergeten dat ze een tijdje geleden aankondigden een bezoekje aan de Hoge Veluwe te willen brengen, en als ze tijd overhielden misschien ook nog even “dat tegelmuseum van jou” zouden bekijken. Want daar waren ze helemaal nog nooit geweest... “Wat een leuk museum is dat”, zei buurvrouw Marganu. “Als je er aankomt en binnengaat denk je wel even: hoe zit het hier precies in elkaar. Eerst duizelde het me van al die tegels, al herkende ik er meteen een paar die ik bij jou thuis ook heb zien staan. Maar dan loop je die gezellige zaaltjes af, en begin je de lijn te ontdekken”. En buurman Hans vulde tot mijn verrassing aan: “Zelfs ik vond het interessant. Prachtig, al die grote panelen van bedrijfsjubilea en zo. Ik wist niet dat er zo’n verscheidenheid in die tegelhobby van jou zit. Het was zeer, zeer de moeite waard. Hier zouden we met ons hele straatje een keer naar toe moeten”.

Al buitengewoon tevreden vroeg ik ook nog hoe ze de tijdelijke tentoonstelling met Tegeltoppers vonden, met die enorm uitvergroete fotografische tegelreproducties. “Geweldig vonden we dat. En weet je waarom? Op die grote foto’s zag je ieder detail en schrammetje op zo’n tegel. Je kon eigenlijk hun leeftijd lezen. Maar het allermooiste was dat je ook de originele tegel er naast kon bekijken. Daar was dan een persoonlijk verhaal bij. En dan gaat het helemaal leven!” Uiterst tevreden serveerde ik de recensenten een kopje koffie en wacht af of ze hun suggestie aan het straatoverleg gaan voorleggen. Voor mezelf besloot ik alvast deze ervaring met U in Vriendennieuws te delen. Want complimenten uit onverwachte bron krijg je niet dagelijks.

Het nieuwe tegeljaar is alweer een eind op streek. Het wordt voor ons museum een ingrijpend jaar. De plannen voor een belangrijke vernieuwing van de vaste zalen en het uitvoeren van achterstallig onderhoud aan het gebouw gaan van start. U leest er meer over in de vaste bijdrage van onze directeur Eric Mackay, verderop in dit nummer. Hoe die grote operaties ook zullen uitpakken, hoe voortvarend het zal gaan, welke tegenslagen er onderweg ook zullen opdoemen, hoe esthetisch de nieuwe zalen zullen glanzen: in de kern zijn zalen en gebouw niet meer dan de omhulling van

gekoesterde objecten en de verhalen die ze vertellen. Daarvan raakte ik weer eens overtuigd toen ik het authentieke plezier van mijn burens voorgeschoteld kreeg. Laat dat een bij voorbaat inspirerende, maar zo nodig ook troostende gedachte zijn bij al het zwoegen dat ons te wachten staat.

Lejo Schenk, voorzitter

Redactie Tegel weer op sterkte.

In november 2018 traden twee nieuwe medewerkers toe tot de redactie van het jaarboek Tegel. Zij vulden daarmee de vacatures in die waren ontstaan door het vertrek, al weer wat langer geleden, van Prosper de Jong; en meer recent het terugtreden van Maarten van Veen. Maarten heeft 25 jaar lang het redactiesecretariaat



vervuld, en is daarvoor op de jaardag 2017 gehuldigd.

De nieuwe redacteurs zijn Jaap Jongstra en Michiel Overhoff, die we in dit Vriendennieuws graag kort willen voorstellen.

Michiel Overhoff studeerde

aan de TU Delft en rondde een opleiding tot restaurator af aan de Universiteit van Amsterdam. Hij restaureert tegels en keramiek, maar is vooral geïnteresseerd in bouwkeramiek. Daarmee dus ook meer in tegelvelden, schouwen en hun werking in de architectonische context. Bezoekers van de Jaardag 2016 herinneren zich mogelijk Michiel van zijn lezing over de restauratie van het grote zeeslagtableau dat ooit in het Rijksmuseum aangebracht was, maar thans na een ingrijpende onderhoudsbeurt permanent te zien is in het Gemeenlandshuis aan de Diemerzeedijk in Amsterdam. Dit project werd door Michiel uitgevoerd, samen met Nicolas Verhulst van Petracon.

Jaap Jongstra studeerde aan de Reinwardt Academie en voltooide daarna een studie kunstgeschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Zijn afstudeeronderwerp was Pieter van der Kloet. Jaap werkte als conservator bij het Nationaal Keramiekmuseum Princessehof te Leeuwarden. Hij is thans werkzaam als zelfstandig onderzoeker, publicist en kunsthandelaar. In de redactie heeft hij, om te beginnen voor dit jaar, het secretariaat overgenomen van Maarten van Veen. Suggesties voor artikelen of mogelijke auteurs neemt hij graag van u in ontvangst op jr.jongstra@chello.nl.

Lejo Schenk

Jaardag 2018 Hoorn

Hoorn, de stad die bij de tegelliefhebbers bekend staat als de plaats waar de beroemde 'dubbele tulptegels' gevonden zijn, was op 29 september jl. de locatie voor onze Jaardag. Het Foreestenhuis, pronkend met een prachtige zandstenen voorgevel uit 1724 en in gebruik bij de Remonstrantse kerk, bood ons onderdak. Na bijgepraat te zijn over het wel en wee van het Tegelmuseum door directeur Eric Mackay, was het Christiaan Schricks, archeoloog bij de gemeente Hoorn, die ons vertelde over de majolica- en tegelvondsten en de plaatselijke productie ter plekke. Hij deed dit aan de hand van aantrekkelijke lichtbeelden van opgravingen en vondsten. Toch blijft het altijd moeilijk om bepaalde producten voor 100% zekerheid aan lokale bakkerijen toe te schrijven, zeker gezien het feit dat er ook veel keramiek uit de landen rond de Middellandse Zee geïmporteerd werd. Frans Klein deed daarna uitgebreid verslag van de door Mark van Veen georganiseerde Engelandexcursie in mei, die een groot succes was.



Na de overvloedige lunch, door velen van ons in de tuin genuttigd, was het woord aan verzamelaar Wim Peereboom, die met veel woorden en weinig plaatjes over zijn passie vertelde. En passant kwam een curieuze restauratiemethode ter sprake waarbij pizzameel gebruikt wordt. Vriend, wat vind je van mijn tegel was het altijd succesvolle sluitstuk van het programma in het Foreestenhuis.

Hierna begon een aangename stadswandeling gedurende welke op verschillende plaatsen tegels 'in situ' te bezichtigen waren. Kerkstraat 15, een winkelpand met origineel art nouveau interieur inclusief tegeltafel, het Sint Pietershof met het bekende tegelnisje in de schilderachtige 17^{de}-eeuwse gang, de Jozef-school met het intact gebleven Amsterdamse Schoolinterieur en de fraaie 'educatieve' tegeltafels van de Distel. De Jaardag werd besloten ten huize van mevrouw Fokelien Renckens die ook haar keldertje met originele betegeling opengesteld had. Het kostte enige moeite om erin te komen maar dan had je ook wat. De overvloedige cupidootjes op de tegels brachten je vanzelf in de juiste stemming voor het glas bubbels dat in de zeer fraaie tuin geserveerd werd. Hiermee vierden we ook het feit dat de Stichting Vrienden Nederlands Tegelmuseum 50 jaar bestaat.

Zo kwam er een eind aan een buitengewoon plezierige dag en toog iedereen huiswaarts. Tot volgend jaar, zaterdag 28 september, in Otterlo!

Leo van Druten

Jaardag 2019

Op zaterdag 28 september zal de Jaardag worden gehouden in Otterlo.



Museum

Nieuws uit het Museum

Dit jaar staat in het teken van de inrichting van de Helene Kröller-Müller Kamer. Hierin zal de Vergeten Collectie van Helene permanent haar plek krijgen. Het betreft hier een unieke samenwerking tussen een groot en een klein museum. Een schoolvoorbeeld, kun je zeggen! Het Kröller-Müller Museum (KMM) zal haar bezoekers op ons museum wijzen als zij deze collectie willen zien. Het KMM ontving afgelopen jaar 396.000 bezoekers. Als wij hiervan 1% ontvangen, mogen we al blij zijn. De planning is dat de HKM-Kamer in het tweede kwartaal van 2019 kan worden geopend. Vanwege de samenwerking met het KMM hebben we besloten om nu permanent in Otterlo te blijven. Al ruim 20 jaar heeft de discussie gespeeld of we al dan niet naar Ede zouden moeten verhuizen. In het kader van een 'levendig centrum' wilde de gemeente Ede dat graag. Tot concrete plannen heeft dit echter nooit geleid. Daarbij was het financieel niet haalbaar. Door deze discussie is er helaas jarenlang geen onderhoud aan ons pand verricht. Dat zal de trouwe bezoeker ook niet zijn ontgaan. Inmiddels zijn twee inspectierapporten opgesteld t.a.v. de staat van de gevels en daken evenals het schilderwerk. Daaruit blijkt dat de conditie van het gebouw op bepaalde punten 'zeer slecht' is. Wij zijn nu met een plan bezig op welke wijze en in welk tempo wij het pand kunnen opknappen. Ook de verlichting binnen het pand verdient de nodige aandacht. Het zal duidelijk zijn dat aan dit alles financiële consequenties zijn verbonden.

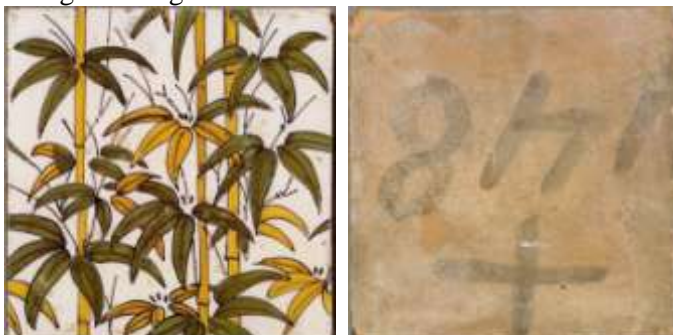
Graag maak ik van deze gelegenheid gebruik om de Vrienden nogmaals te bedanken voor hun schenking in het afgelopen jaar. Begin 2018 hebben wij een bedrag van maar liefst € 5.000 ontvangen en eind

vorig jaar is nog eens een bedrag van € 1.700 hieraan toegevoegd. Dit alles om 'de eindjes aan elkaar te helpen knopen', aldus uw voorzitter Lejo Schenk. De schenking bevestigt mijns inziens de vruchtbare samenwerking die er tegenwoordig tussen ons is. Ik hoop van harte dat deze samenwerking ook dit jaar weer wordt voortgezet!

Eric Mackay, directeur

Nieuwe aanwinsten/collectie

- Afgelopen jaren kreeg het museum nog een belangrijke collectie van 272 tegels van Jan Pluis. Een groot deel daarvan is door hem gebruikt voor de afbeeldingen in zijn publicatie over *De Nederlandse Tegel*. Het gaat hierbij allereerst om tegels met ornamentdecors (met de code A.01) die nog ontbraken in de museumcollectie, en om tegels waar de fabrikant op de achterkant een modelnummer had laten schrijven. Deze nummers zijn te koppelen aan de catalogi van verschillende tegelfabrieken, en zijn daarmee een belangrijk hulpmiddel in de toeschrijving. Een voorbeeld is de tegel met bamboestengels en het nummer N148 van de Utrechtse tegelfabriek Schillemans. Tenslotte horen tot deze schenking ook tal van tegels die de invloed en navolging van de Nederlandse tinglezuurtegel in het buitenland tonen.



- Documentatie familie Laqueur. Op woensdagmiddag 12 september kreeg het museum bezoek van de dochter van de keramiste Judith Laqueur-Révész, de afgelopen jaar overleden kunstenares die het reliëf van *L'elefante felice* maakte. Bij het ordenen van de nalatenschap kwam zij nog een map tegen met persoonlijke brieven van en aan prins Bernhard, en andere documentatie rondom dit kunstwerk. De map bevat ook persinformatie en lijsten van exposities en vormt daar-



mee een waardevolle aanvulling op hetgeen wij tot nu wisten van haar werk.

Johan Kamermans, conservator

Tegelverhalen

Voor een breder publiek, maar vast ook interessant voor onze vaste bezoekers: de presentatie is verrijkt met een digitale tour. Dat is een moderne variant van de audiotour, die niet alleen een gesproken verhaal biedt, maar ook foto's en videobeelden toont. Bij 24 bijzondere objecten uit de museumcollectie is een 'iBeacon' opgehangen met het logo Tegelverhalen.



Het gaat om een mobiele app, dat wil zeggen dat bezoekers de tour op hun eigen mobiele telefoon kunnen installeren. Dat kan thuis, ter voorbereiding van het

museumbezoek via een link op onze website (nog eenvoudiger: via www.tegelverhalen.nl) of in het museum. Voor bezoekers die zelf geen geschikte telefoon hebben zijn een paar iPods beschikbaar bij de museumbalie.

Het Nederlands Tegelmuseum is vanwege de app Tegelverhalen genomineerd voor de Geschiedenis Online Prijs. Stemmen is mogelijk tot 31 januari. Mocht u dit op tijd lezen, dan kunt u stemmen op <https://geschiedenisonlineprijs.nl/kandidaat/?a=tegelverhalen>

Johan Kamermans

Exposities in het Nederlands Tegelmuseum

Opening expositie Tegeltoppers

17 November 2018 opende Hester Veltman, wethouder cultuur van de gemeente Ede, de expositie Tegeltoppers met 19 tegel-blow-ups in ons tegelmuseum.

De oproep aan bezoekers, vrienden en vrienden van vrienden voor suggesties leverde 26 tegels op. Uiteindelijk zijn daar 19 tegels van uitgekozen met als voornaamste criteria: een duidelijke en interessante motivatie en ook de wens om een gevarieerd beeld te geven van diverse tegels. Als we naar het resultaat kijken is er een overzicht te zien van diverse tegels uit de periode 1300 – 2010. Deze tentoonstelling werd ook aangegrepen om te experimenteren met de kleur van de achtergrond in de expositiezaal. Hiervoor werd een maquette gemaakt met aan de binnenzijde grijze magneetbordverf (de kleur grijs is een kleur die nu ook in veel musea wordt toegepast). Op de muurvlakken werden tegelmagneetjes aangebracht om het effect te bekijken. Besloten werd om maar één muur in de expositieruimte grijs te schilderen omdat het

anders te donker zou worden. Op deze grijze muur komen de 5 blauwwitte tegels zeer goed tot hun recht.



Op de lange wand zijn de Hollandse polychrome tegels te zien, waaronder 4 kwadraattegels, een geliefd type onder de inzenders. Op de andere wanden zijn de “buitenbeentjes” te zien, waaronder 2 art nouveau tegels, een middeleeuwse vloertegel en een Braziliaanse tegel van de nog in leven zijnde kunstenaar Francesco Brennand.

Inmiddels zijn al veel positieve reacties ontvangen op deze tentoonstelling. De tegels laten zich op het formaat 60 x 60 cm extra goed bekijken. En de gevarieerde motivatie geeft een mooi inzicht in hoe verschillende mensen naar tegels kijken.

De bezoekers wordt ook gevraagd om hun toppekenbaar te maken in de Top der Toppers verkiezing. Momenteel staan de “zwaan met plumpebladen” en het “dansend stelletje” op een gedeelde 2^{de} en 3^{de} plaats. Populairst tot nu toe is het “winterlandschap met molens” van de Fayence- en Tegelfabriek “Holland” te Utrecht. Deze tegel uit de periode 1895-1905



past goed bij de tijd van het jaar en zou als kerstkaart niet misstaan. De populariteit is misschien te verklaren door ons verlangen naar een echte “Hollandse winter” met schaatzen door de polders op natuurijs.

Mocht u de tentoonstelling nog niet hebben gezien, ga dan zeker kijken voor 3 maart 2019 en doe een voorstel voor de Top der Toppers!

Frans Klein

Vanwege de plannen voor verbouwing en herinrichting van de tegelcollectie van Helene Kröller-Müller zijn er geen plannen voor grotere exposities in het voorjaar van 2019.

Wel is een publicatie voorzien van het werk van de keramiste **Nel Houtman** (1905-2000), echtgenote van de kunstschilder Hens van der Spoel. Vanaf de boekpresentatie, die voorzien is voor 13 april 2019, zal enkele maanden een expositie van haar werk te zien zijn. Haar werk wordt dan getoond met dat van haar tijdgenoot, Judith Laqueur-Révész, ook een vrouwe-

lijke kunstenaar die vanaf de jaren dertig haar weg moest vinden.

Later in het voorjaar is een expositie voorzien over het thema van de **winkelbetegelingen**, waarvan het museum een collectie bezit (denk aan De Gruyter, maar ook slagerijen en viswinkels).

Tegels op Locatie

Inmiddels is het al ruim tien jaar geleden dat een groep vrienden begon met het inventariseren van zoveel mogelijk tegeltoepassingen die in Nederland in de openbare ruimte te vinden zijn. Het was een wens vanuit het museum om zo'n overzicht bij elkaar te brengen. Museumvriend Frans Caignie ontwierp een database die het mogelijk maakte om foto's en beschrijvingen op de site te plaatsen.

Deze database is inmiddels uitgegroeid tot een verzameling van ruim 6.100 locaties, die te doorzoeken zijn op postcode, adres of andere trefwoorden. Ook zijn de locaties gegroepeerd in routes, per plaats, maar ook thematisch. Die bieden ook de gelegenheid voor meer achtergrondinformatie over specifieke betegelingen. Zo zijn er uitgebreide beschrijvingen van de tegels die verschillende elektriciteitsmaatschappijen op hun transformatorhuisjes plaatsten. Of van de tegels van de Fabriek van Brouwer's Aardewerk die tijdens de bezettingsjaren en na de bevrijding zijn geplaatst door het Bureau Wederopbouw Boerderijen (zie route BWB-WO2).

Tot de opmerkelijke aanvullingen van de afgelopen maanden hoort bijvoorbeeld het herinneringstableau in de ontvangsthal van het Kindervakantiehuis Valkeveen in Naarden (te vinden op postcode 1411HA). Dit ‘Gustav Brieglebhuis’ huis kon in 1930 gebouwd worden dankzij een schenking door het kinderloze echtpaar Briegleb aan de stichting Vakantie Kinder Feest. Deze bood een kans aan Amsterdamse school-



kinderen om een dagje buiten te spelen. Nog steeds wordt het gebruikt voor schoolreises en kindervakantiekampen. De Amsterdamse ondernemer Gustav Briegleb was directeur en oprichter van de Ripolin verffabriek, maar ook medeoprichter van de Plaattebakkerij Delft in Hilversum. Heel bijzonder in dit verband is dat zijn portret op een tegel bewaard is.

De aanvulling van de site wordt vooral gedragen door een kleine groep liefhebbers. Beheerder Frans Woons zorgt voor het grootste deel van de invoer vanuit Canada, terwijl hij tijdens zijn jaarlijkse bezoeken aan Nederland speurt naar locaties die nog opgenomen moeten worden. En Frans Caignie zet zich nog altijd volledig in om het programma van deze site up to date te houden. Het is de moeite waard af en toe digitaal te

dwalen door de site <https://vriendennederlands.tegelmuseum.nl/onderzoek/tegels-op-locatie>.

Aanvullingen kunt u doorgeven aan de vrienden of aan het museum. Iedereen is welkom om mee te zoeken naar locaties die nog niet gesignaleerd zijn.

Johan Kamermans

Vriendenvitrine

Helaas is door het tijdelijk wegvallen van organisatoren Vries Kool en Marianne van den Ent de Vriendenvitrine een beetje in het gedrang gekomen. Vandaar dat de aankondiging dit keer wat minder uitgebreid is dan gewoonlijk.

Tegels uit de collectie van Klaas Bert Mazereeuw 1 maart t/m 30 juni 2019

Mijn interesse gaat uit naar tegels met afwijkende formaten, of met mooie, fijn geschilderde voorstellingen, met name mythologie en vroege ornamenten, en nog veel meer (eigenlijk gewoon alles dus). Inmiddels verzamel ik toch al wel een ruime twintig jaar.



Klaas Bert Mazereeuw

Tegels uit de te schenken collectie van Ab Vrij

1 juli t/m 31 oktober 2019

De collectie 17^{de} en 18^{de}-eeuwse tegels van Ab Vrij wordt in de vorm van een 5-jarige periodieke schenking overgedragen aan het museum. In deze vitrine een keuze uit de 72 tegels die per december 2019 in eigendom van het museum overgaan, de vierde schenking.



Tegelexcursies en –reizen in binnen- en buitenland

Geslaagde smuiger- en schouwenwandeling Zaandijk

Maar liefst 27 Vrienden hadden zich aangemeld voor een door Ger de Ree georganiseerde korte excursie naar Zaandijk om daar een aantal historische panden met hun tegels te bekijken. Centraal stond daarbij de in Noord Holland veel voorkomende gehuifde schouw, de zg. smuiger (een prachtig voorbeeld daarvan bevindt zich ook in ons museum in Otterlo). Op deze zaterdag 10 november werden we ontvangen in het pand Boschstraat 1, een 17^{de}-eeuws houten huis uit Zaandam dat in Zaandijk een nieuw leven kreeg. In dit pand reconstrueerde Frans Wytema, onze gastheer, een smuiger. Verantwoordelijk voor dit, en een aantal andere objecten die we zouden bezoeken, is de Elout Wytema Stichting (genoemd naar de overleden zoon van Frans). Onze welsprekende en naar later zou blijken multi getalenteerde gastheer introduceerde het werk van de stichting; deelde en passant wat hilarische vegen uit aan onder meer de officiële Monumentenzorg en de ambtelijke bureaucratie. Maar ook aan mensen die tegels in lijstjes menen te moeten ophangen, en daarmee geen recht doen aan hun architectonische functie, namelijk het decoreren van grotere wandoppervlakken. In een korte introductie van de smuiger legde Frans ons uit dat deze vormgeving van schouwen de best mogelijke verdeling van warmte in de woonruimte op zou leveren.



In een eveneens uit Zaandam overgeplaatst arbeidershuisje dat gesloopt zou worden, werd bij het demonteren de aftekening van een schouwlijst gevonden. Met van elders cadeau gekregen tegels, die werden ontkalkt, ontroet, ontzout, ingevuld en ingeschilderd (door Geertje Kroeb uit Enkhuizen) is ook hier een glanzende historische schouw met overhoeks gezette witjes en goudse bloemtegels teruggeplaatst. Een volgend pand, uit 1680, bevatte een prachtige tweekleurige smuiger met Amsterdamse anjerbijbeltegels. Zoals vaak tijdens excursies ontstonden geanimeerde discussies over toeschrijvingen, waarbij Wim van de Loo zelfs nog even wat resultaten be-

sprak van het al langer geleden door hem uitgevoerde archiefonderzoek naar Amsterdamse tegelbakkerijen. Verder gingen we naar een molenaarswoning uit Assendelft, het eerste pand van de stichting. Deze zogenaamde dwangmolen (met vastgesteld maalloon voor de boeren) bevat twee ruggelings geplaatste schouwen, met gereconstrueerde kaarsen nissen.

Beide schouwen tonen een smaakvolle opbouw van diverse tegeltypes (gevlamde, gemarmerde, beroepen, soldaten, en kandelaar tegels). De inmiddels zichtbaar geworden vaardigheden van Frans als manager, bouwheer, restaurator van muziekinstrumenten, technicus, historicus en tegelkenner zagen we hier aangevuld met die van concertpianist. We werden namelijk getraakteerd op een korte bespeeling van een 18^{de}-eeuwse pianoforte. Een stichting, waar Wytéma ook weer nauw bij betrokken is, beheert deze instrumenten en organiseert zelfs kleine festivals.

De volgende halte van de wandeling was een pand van de stichting uit 1864 waarin een chocolaterie nering mag drijven, met onder andere zicht op een fraai paars scheepvaarttableau.



In brasserie de Smuiger konden we rust houden. Een anonieme sponsor trakteerde op koffie, en we genoten van een bewaard gebleven Louis XIV plafond, een grote ronde smuiger met paarse bijbeltegels en twee fraaie blauwe tableaus die wel eens van Boumeester konden zijn. Ger de Ree bedankte Frans, en bood hem ons boek *Ver-glaasde Charme* aan. Dit samen met de opbrengst van een rondgang met de pet.

Als toetje mochten we nog even een kijkje nemen in de tegenoverliggende molen De Bleeke Dood (1655-1656), een achtkante bovenkruier. In het schouw-tje van de woonkamer van de molenaar bleek een verras-send tijdgebonden tegeltje voor te komen: met de afbeelding van een zeppelin. Een flink aantal meege-komen vrienden had tenslotte nog energie over gehouden om hoger in de molen te klimmen en van het uitzicht over de Zaan en uitleg over de molen te genieten .

Kortom, een geslaagde eerste Korte Excursie, waar-voor Ger de Ree een dikke pluim verdient.

Lejo Schenk

Tweede Korte Excursie Vrienden Nederlands Tegelmuseum - KE2 – 6 april 2019

Voor de tweede keer organiseert de Stichting Vrien-den Nederlands Tegelmuseum een middagexcursie en wel op 6 april om 14:00 uur. Wij bezoeken deze mid-dag de Kathedrale basiliek Sint Bavo, Leidsevaart 146, 2014 HE Haarlem. De ingang van de kathedraal is aan het Bottemanne plein (westkant kathedraal).

Deze Haarlemse kerk is gesticht door bisschop Caspar Bottemanne en ontworpen in neogoti-sche en neoromaanse stijl door architect Joseph Cuypers, zoon van Pierre Cuypers, in de late negentiende eeuw. De bouw begon in 1895 en kwam ge-reed in 1930. Op 2 mei 1948 werd de Sint Ba-vokerk door Paus Pius XII tot basiliek verheven. De Kathedrale basiliek Sint Bavo is, na de Sint-Janskathedraal in Den Bosch, de grootste Rooms-Katholieke kerk van Nederland.



De kathedraal is zeer rijk aan bijzondere kunst (bouw-keramiek, tegeltableaus van Jan Toorop, tegeltoepassingen van De Porceleyne Fles, glas in lood, fresco's en schilderijen van Han Bijvoet, bronswerken van edelsmederij Brom, etc.).

Na afloop van deze rondleiding, die ongeveer 1½ uur zal duren, lopen wij nog even naar de vlakbij gelegen Stadsschouwburg met in de gevels de verwerking van diverse grillige tegelmotieven naar ontwerp van Babs Haenen en uitgevoerd bij de Koninklijke Tichelaar in Makkum.

Er kunnen maximaal 25 personen deelnemen.

De kosten voor deze middag bedragen € 10,00 p.p. (entree kathedraal, rondleiding en koffie/thee).

U wordt vriendelijk verzocht dit bedrag bij binnen-komst in het gebouw contant bij mij af te rekenen.

Als u met de auto komt, moet u erop rekenen dat par-keren in de buurt van de kathedraal betaald moet

worden. U kunt ook gratis parkeren bij de AH, Westergracht 70. Vandaar is het nog 5 minuten lopen naar de kathedraal.

Aanmelden voor de excursie: U kunt zich eenvoudig aanmelden voor deze excursie via telefoon 0621871144 of e-mail: deree@capriolus.nl onder vermelding van uw telefoonnummer.

Ger J.M. de Ree

Reis Duitsland, 16 – 24 Mei 2019

De reis naar Duitsland begint al te naderen. Inmiddels zitten we op 23 deelnemers, hetzelfde aantal als onze reis afgelopen jaar naar Engeland. Deze reis gaat ook met dezelfde touringcar met flinke beenruimte. Wij zullen nu wel wat langer in de bus zitten aangezien de afstanden tussen de bezienswaardigheden verspreid over Duitsland, Polen en een klein stukje Tsjechië liggen.

Met deze reis hoop ik de deelnemers een veelzijdig beeld te geven van ons buurland op het gebied van tegels maar ook van architectuur, kunstnijverheid en geschiedenis. Naast de "gewone" tegels zullen ook de kacheltegels aan bod komen zoals we die al in Polen hebben gezien.

Het programma is als volgt:

Donderdag 16 mei instappen in Zaltbommel en Amersfoort NS en op reis naar Cloppenburg.

Cloppenburg, lunch en bezoek aan het openluchtmuseum met Nedersaksische boerderijen.

Overnachting in Holiday Inn Hotel, Hamburg

17 mei: Bezoek aan Museum Kunst und Gewerbe en tegelmuseum Schittek. Overnachting in Holiday Inn Hotel, Hamburg.

18 mei: Bezoek aan tegelmuseum Boizenburg en tegelkachelmuseum Velten. Lunch in Ludwigslust.

Overnachting in Hotel Arcona, Potsdam.

19 mei. Bezoek aan Schloss Caputh en Oranienbaum (inclusief lunch). Bezoek aan Fürstenzug Dresden.

Overnachting in Ibis Hotel, Dresden.

20 mei: Bezoek aan Molkerei Pfund, Dresden en Schloss Wernersdorf, Polen. Lunch in Tsjechië. Overnachting in Mercure Hotel, Jelenia Góra, Polen,

21 mei. Bezoek aan Palac Krzywowice en Palac Krolewski, Breslau. Lunch in Jahrhunderthalle, Breslau. Overnachting in Hotel Dikul, Wrocław/Breslau.

22 mei: Bezoek aan Staatliche Porzellan-Manufaktur Meissen GmbH, Meissen, inclusief lunch.

Overnachting in Hotel Brühlerhohe, Erfurt.

23 mei: Bezoek aan Schloss Belvedere, Weimar en Schloss Friedenstein Gotha, lunch in Weimar.

Overnachting in Hotel Brühlerhohe, Erfurt.

24. mei: Bezoek aan Wartburg, Eisenach. Lunch bij Kassel. Terugreis naar Arnhem NS, Zaltbommel.

Op de eerste dag zullen we tegels zien in de oude boerderijen die in het openluchtmuseum van Cloppenburg bewaard zijn gebleven. Dit zijn meestal wat eenvoudige tegels uit de 19^{de} eeuw zoals in Nederland ook nog veel zijn te zien in oude boerderijen. Voor

liefhebbers van de oudere Nederlandse tegels zijn er in Duitsland een paar top locaties. In het zuiden de pronkkeuken in Schloss Amalienburg in München. In het westen Augustusburg en Falkenlust in Brühl bij Keulen, waar we met de vrienden een paar jaar geleden zijn geweest. Tot slot in het oosten bij Dessau het Schloss Oranienbaum met de betegelde zomereetzaal die we deze reis op 19 mei zullen bezoeken.



Over het ontstaan van Schloss Oranienbaum zal ik wat meer vertellen. Prinses Henriette Catharina van Oranje (1637-1708), het 7^e kind van Prins Frederik Hendrik en Amalia van Solms, trouwde op 16 juli 1659 met Fürst Johann Georg II von Anhalt-Dessau. Met haar geld (deels erfenis van de zilvervloot van Piet Hein) kon de vorst zich een nieuw buiten veroorloven dat de naam Oranienbaum kreeg ter ere van zijn vrouw. Voor het ontwerp en de bouw werd in 1682 Cornelis Ryckwaert ingehuurd die zich verdienstelijk had gemaakt als bouwmeester voor haar neef Johan Maurits van Nassau-Siegen (naamgever van het Mauritshuis). Ryckwaert ontwierp een slot in de sobere stijl van het Hollands classicisme die we kennen van Pieter Post (Mauritshuis) en Jacob van Kampen (stadhuis op de Dam). Van binnen werd het slot van rijk gedecoreerde pronkzalen voorzien waarmee de vorst zijn status als heerser en militair kon tonen. Naast goudleer werd ook veel porselein toegepast dat toen in de mode kwam. Hierbij hoorden ook betegelingen in blauwwit die in Holland werden besteld. De zomereetzaal in het souterrain is geheel met tegels bedekt. De wanden met een schaakbord patroon van witte en blauw gedecoreerde tegels en de gewelven van het plafond met witjes. De blauwwitte tegels op de wanden zijn landschappen en Bijbelse voorstellingen. De wanden zijn ook nog voorzien van mangaankleurige tableaus met voorstellingen van mythische figuren, die veelal verwijzen naar de krijgsroem van de vorst.



Hiermee trad Henriette in de voetsporen van haar moeder die Paleis Huis ten Bosch ook decoreerde met veel mythische figuren die verwijzen naar de heldendaden van Prins Frederik Hendrik. Ook is er een tableau met bloemen in een vaas dat is toe te schrijven aan de Amsterdammer Jan van Oort (1645-1699). Deze zaal kan als inspiratie

hebben gediend voor de betegeling in het souterrain van Paleis het Loo en Schloss Caputh, nabij Postdam, dat ook op ons programma staat. Helaas zijn in de loop der tijd veel tegels in het ongereede geraakt en daarna door kopieën vervangen. Na de wende is Schloss Oranienbaum uitgebreid gerestaureerd en glimmen de tegels je tegemoet. Het is goed kijken om te zien welke de oude zijn en welke van later datum. Een bijzonderheid is nog te zien in de kamer met goudleer behang, een betegelde tafel uit de vroege 18^{de} eeuw met een tafelblad met 48 tegels en poten met Chinees porselein.

Naast tegels uit Holland zullen we natuurlijk ook Duitse tegels zien. De 17^{de} en 18^{de}-eeuwse tegels zijn deels door Hollanders in Duitsland gemaakt waardoor ze lastig zijn te onderscheiden van de Nederlandse tegels. Daarnaast zijn er ook afwijkende decors die door lokale keramische werkplaatsen zijn gemaakt. In de 19^{de} eeuw komt de grote tegelproductie op gang bij de grotere keramische fabrieken zoals Villeroy en Boch in Mettlach, Saarland en de Meissner Porzellan Manufaktur en Meissner Keramik fabrieken in Meissen, Saksen. Tijdens onze reis zullen we een bezoek brengen aan de porseleinfabriek in Meissen waar nog steeds het bekende Meissen porselein wordt vervaardigd. Een van hun grootste tegelopdrachten kwam in 1904 van het Saksische hof in Dresden. Het betrof porseleintegels ter vervanging van de tussen 1872-1876 in sgraffito techniek aangebrachte fries op de 102 meter lange muur van de koninklijke stallen in de Augustusstrasse, ontworpen door Wilhelm Walther. De voorstelling beeldt een parade van de vorsten van het Huis Wettin gedurende die tijd uit, de "Fürstenzug". Na dertig jaar bleek de sgraffito techniek niet zo weerbestendig en kwam men op het idee het uit te voeren in porseleintegels die zeer hard waren gebakken. De Meissner Porzellan Manufaktur vervaardigde 23.000 tegels die in de periode 1904 – 1907 werden aangebracht. Deze tegels bleken zeer goed te voldoen en overleefden zelfs de grote branden na het bombardement van Dresden in 1945. In de avond van 19 mei hopen we de "Fürstenzug" te kunnen bewonderen in de Augustusstrasse op 15 minuten lopen van ons hotel.



Een andere bijzondere betegeling in Dresden is te zien bij de melkhandel Molkerei Pfund. Na te zijn opgericht in 1880 verhuisden ze naar de Bautzner Straße waar in 1892 een moderne winkel werd ingericht die

nagenoeg geheel bekleed was met keramiek van Villeroy & Boch. Tot op de dag van vandaag zijn de tegeltableaus en architectonische elementen in keramiek aanwezig. In de ochtend van 20 mei zullen we een bezoek brengen aan de firma Pfund. Die dag reizen we verder naar Polen via een stukje Tsjechië waar we zullen lunchen in een oude brouwerij. In Polen zullen we drie paleisjes met betegelde ruimtes bezoeken die we tijdens de grote Polenreis niet hebben kunnen aanschouwen. In de 18^{de} eeuw waren Nederlandse betegelingen bij de Duitse en Poolse adel in de mode. Een paar betegelingen zijn nog bewaard gebleven en na de 2^{de} wereldoorlog met zorg gerestaureerd. In Pakosow bezoeken we het voormalige Schloss Wernersdorf, nu een hotel, met een recent gerestaureerde betegelde kamer met meer dan 1000 Amsterdamse tegels uit de periode 1740-1760. In Krzyzowice/Schlanz bezoeken we het voormalige slot van de Euleburg familie, met Utrechtse en Makkumse tegels uit de periode 1730 – 1750. Tot slot zien we in Wroclaw/Breslau in het voormalige koninklijk paleis, Palac Krolewski, de Beyersdorfkamer met ca 2000 18^{de}-eeuwse tegels uit Holland en Friesland. Naast tegels kunnen we tijdens deze reis ook genieten van fraaie architectuur, mooie interieurs en de lokale keuken. De deelnemers krijgen nog een update van het programma met alle tijden.

Op youtube is een Pools filmpje te zien over Wernersdorf en de "Delftse" tegels.
<https://www.youtube.com/watch?v=qSNN4ntAU6Q&feature=youtu.be>

Frans Klein

Tegelreis naar Valencia 2020

Het bestuur is voornemens een tegelreis naar Valencia, Spanje te organiseren in mei 2020.

Gedurende deze reis zullen voornamelijk Spaanse tegels te zien zijn. Het programma bevat veel locaties met tegels in situ uit de 15^{de} tot en met de 20^{ste} eeuw. Bijvoorbeeld een bijzonder paleis in [Gandia](#), lang eigendom geweest van de Borgia familie, met veel arista tegels uit de 16^e eeuw. En nabij Valencia in [Alagues](#) een kasteel met veel 15^{de} en 16^{de}-eeuwse vloertegels in situ. Verder is in Valencia een grote hoeveelheid religieuze gebouwen te vinden met een enorme hoeveelheid tegels uit de barokperiode. Ook is het [Noordstation](#) zeer de moeite waard met zijn bijzondere Art Nouveau decoraties.

Wat betreft musea is het [keramiekmuseum in Valencia](#) de moeite waard. In het nabij gelegen Manises is eeuwenlang een productiecentrum geweest van keramiek geweest en ook hier is een [keramiekmuseum](#) gevestigd. Tenslotte is er nog het [Spaanse tegelmuseum](#), gevestigd in Onda, nabij Valencia.

Valencia is niet alleen een stad voor tegels en keramiek. Ook de architectuur is de moeite waard, zoals bijvoorbeeld de bijzondere gebouwen van architect [Santiago Calatrava](#) in de drooggelegde rivierbedding

midden in de stad. Verder heeft Valencia een mooi strand.

Graag vernemen we of u interesse heeft om mee te gaan met deze reis. De reis gaat ongeveer 7 dagen duren en zal ongeveer € 1000,- gaan kosten.

Bij interesse graag een mailtje naar info@vriendennederlandstegelmuseum.nl

U kunt me altijd bellen voor meer informatie op 0647132192.

Mark van Veen

Tegelnieuwtje

Royal Goedwaagen in Nieuw Buinen, waarvan tegelfabriek "de Albarello" in Menaldum een dochteronderneming is, heeft de Duitse porseleinfabriek "Friesland Porzellan" in Varel (bij Bremen) overgenomen. Hierdoor wordt het assortiment uitgebreid, het afzetgebied vergroot en kan het vakmanschap gehandhaafd en zelfs vergroot worden door uitwisseling van expertise. Friesland Porzellan is in Duitsland een begrip, veel warenhuizen nemen de serviezen af. Ook maken zij nog steeds porseleinen filters voor Melitta (in Nederland onbekend), de fabriek was vroeger onderdeel van Melitta.

In de nieuwe Royal Goedewagen Friesland Porcelain Group werken zo'n 90 mensen.

Bron: Dagblad van het Noorden 10 januari 2019



European Ceramic Tile Circle (ECTC)

Beurzen

Nederland

Bodenvondstenbeurs Delft

Zaterdag 9 februari 2019 van 9.00-13.00 uur.

Locatie: Zalencentrum Congregatiegebouw, Brabantse Turfmarkt 9, Delft. Er is volop parkeergelegenheid (vanaf 10 uur betaald).

Het aanbod op deze beurs bestaat uit voornamelijk Nederlandse bodenvondsten zoals: baardmankruiken, majolica, tin, glas, metaaldetectorvondsten en munten.

Inlichtingen: Theo van Halderen (email: thalderen@yahoo.com; T: 0152122227 of 0648466725).

www.facebook.com/Tegel-en-bodenvondstenbeurs-Delft

Tegelbeurs Leersum

Zaterdag 23 maart 2019 van 10.30 tot 14.30 uur (de toegang is gratis).

Locatie: Sport- en Cultuur Centrum De Binder, Hoflaan 29, Leersum.

Routebeschrijving: A12 (Utrecht/Arnhem) → Afslag 22 Maarsbergen/Leersum → onderaan afslag rechtsaf ± 5 km richting Leersum volgen → doorrijden tot rotonde en vervolgens linksaf → 1^e stoplicht rechtsaf → na ± 200 meter ligt de Binder aan uw linkerhand.
Inlichtingen: Gré van Essen & Nora de Nas, T: 0031 (0) 620282073, email: noradenas@gmail.com.

Duitsland

Sammlertreffen – Fliesen und Keramik des Jugendstils
Zaterdag 16 maart 2019 van 11:00 tot 15:30 uur (museum entree € 4,00 voor volwassenen en € 1,50 voor kinderen)

Locatie: KreisMuseum Zons (nabij Keulen), Schloßstraße 1, 41541 Dormagen-Zons.

Verkoop van o.a. Art Nouveau tegels. Ongeveer 20 verkopers. Open voor het publiek.

T: 0049 2133 53020, email: kreismuseum-zons@rhein-kreis-neuss.de
www.kreismuseumzons.de

Musea en tentoonstellingen in binnen- en buitenland

Nederland

Den Haag - Gemeente museum

Glans en Geluk, kunst uit de wereld van de Islam
Aan de hand van zo'n 300 voorwerpen presenteert deze tentoonstelling de verbluffende ornamentiek van islamitische kunst uit de periode 900-1900. Het is een tentoonstelling vol pracht en praal waarbij de nadruk ligt op het ornamentale karakter van islamitische kunst en de verhalen over cultuur, traditie en ambacht.
8-9-2018 tot 3-3-2019

Stadhouderslaan 41, 2517 HV Den Haag

Openingstijden: Di – Zo: 10 – 17 uur

www.gemeentemuseum.nl

Leeuwarden - Keramiekmuseum Princessehof

Made in Holland, 400 jaar wereldmerk

In deze tentoonstelling presenteert het Princessehof een spraakmakende tentoonstelling over vier Nederlandse succesverhalen: Delfts blauw, Maastrichts aardewerk, art-nouveau keramiek en Dutch Design.
2-6-2018 tot 30-6-2019

Grote Kerkstraat 9, 8911 DZ Leeuwarden

Openingstijden: Di – Zo: 10 – 17 uur

www.princessehof.nl

Saba (Nederlandse Antillen) - Dutch Museum Cottage

Permanente tentoonstelling van de tegelcollectie van wijlen mevrouw Vera Gaderius van Veen met tegels uit de periode van 1625 tot 1900.

Park Lane Street 12, Windwardside, Saba

Openingstijden: Ma – Zo: 13 – 17 uur of op afspraak

www.sabaweb.nl/collection-01/

Duitsland

Düsseldorf - *Hetjens-Deutsches Keramikmuseum*
"Zum Heulen schön! Meissener Zwiebelmuster in seiner ganzen Vielfalt (1730 bis 1888)"
Grootste privé verzameling Meissner Zwiebelmuster (blauwwit porselein)
25-10-2018 tot 17-3-2019
Schulstraße 4, 40213 Düsseldorf
Openingstijden: Di – Zo: 11 – 17 uur
www.duesseldorf.de/hetjens

Hongarije

Győr - *Fruhmann House*
Tile Stove history exhibition
Een expositie over het ambacht van tegelkachelbouw, een in de 20^{ste} eeuw bloeiend ambacht in Hongarije, met een grote verzameling tegelkachels
9022 Győr, Kiss János utca 9
Openingstijden: Di – Zo: 10 – 18 uur
www.turizmus.gyor.hu

Italië

Palermo, Sicilië - *Museum of Maioliche "Stanze al Genio"*
Museum en Bed and Breakfast opgericht door de Culturele Vereniging Stanze al Genio met een enorme collectie Italiaanse keramiek. Ook de kamers in het B&B zijn rijkelijk gedecoreerd met prachtige tegels en tegeltableaus.
Via Giuseppe Garibaldi, 11, 90133 Palermo PA,
Op afspraak te bezoeken.
www.stanzealgenio.it



Publicaties in binnen- en buitenland

Nederland

ACTIEPRIJS

Uitgeverij Wbooks heeft *Het Tegelboek*, uitgegeven in 2011 prijs gehalveerd naar € 9,95. Ook voor deze prijs in onze museumwinkel te koop
<https://wbooks.com/winkel/geschiedenis/het-tegelboek/>

Portugal

Boekbespreking: Faiança de Delft/Delft Faience
De classicus, publicist en voormalig stadsarcheoloog van Amsterdam, Jan Baart, heeft een boek gepubliceerd over de collectie Delfts aardewerk van de Stichting Maria Isabel Guerra Junqueiro e Luís Pinto de Mesquita Carvalho, met een voorwoord, al eerder geschreven, van wijlen Dr. Rafael Salinas Calado over de oorspronkelijke verzamelaar, de bekende politicus en dichter Abílio Guerra Junqueiro (1850-1923). Het boek is inmiddels onder grote belangstelling gepresenteerd in Porto.

Jan Baart behandelt het voornamelijk zeventiende- en achttiende-eeuwse Delftse aardewerk in de collectie, de grootste op dit gebied in Portugal. Hij begint met een interessante inleiding over de productie en de verspreiding over de hele wereld van het 'Hollants Porceleyn', alsook over de wijze waarop de plateelbakkerijen georganiseerd waren. Over de import van Hollands aardewerk in Portugal is weinig bekend, al leveren recente opgravingen steeds meer informatie en wordt aannemelijk gemaakt dat er tussen 1650 en 1770 Delfts aardewerk werd geïmporteerd. De auteur noemt ook de vermoedelijk onjuiste aanname van Santos Simões dat de Hollandse import eind zeventiende eeuw enige tijd verboden is geweest (zie de bevindingen van Johan Kamermans in *Tegel* 43, 21-23). Het aardewerk in de collectie van Guerra Junqueiro is vermoedelijk voor het overgrote deel al in de zeventiende en achttiende eeuw in Portugal aangekomen. Een van de oudste stukken, een schotel, dateert Baart op 1670-1690.

Op blz. 60-194 geeft de auteur een gedetailleerde beschrijving van de 66 stukken in deze collectie met mooie en grote afbeeldingen, soms ook van de onderkant van de schotels. Een bibliografie besluit het boek. Dit is de eerste publicatie over Delfts aardewerk en de export ervan naar Portugal in het Portugees (en het Engels). Voor allen die daarin geïnteresseerd zijn, is het een belangwekkend boek, ook al staan er geen tegels in, en het lijkt me een prachtig geschenk voor Portugese en andere buitenlandse aardewerkvrienden. Het telt 200 bladzijden en is à raison van € 25 te koop in ons museum.

Faiança de Delft/Delft Faience door Jan Baart
Fundação Maria Isabel Guerra Junqueiro e Luís Pinto de Mesquita Carvalho, Porto, 2018
Francine Stoffels



Vriendennieuws digitaal

Wenst u Vriendennieuws digitaal te ontvangen, mail dan naar vanveen.mark@gmail.com.

If you would like to receive the newsletter of the Friends of the Dutch Tile Museum, please send an email to vanveen.mark@gmail.com.

Möchten Sie die Freunde-Nachrichten des Vereins digital empfangen, bitte schreiben Sie ein E-mail zu vanveen.mark@gmail.com.

Advertenties en informatie

Voor winkels, ateliers en bedrijven is er de mogelijkheid om in het Vriendennieuws te adverteren. Het gaat dan om 1/8 pagina, die twee keer wordt geplaatst (in februari en september). Het tarief is €125.

Informatie voor het volgende Vriendennieuws (september 2019) kunt u voor 1 augustus 2019 sturen naar Marianne Florschütz via info@vriendennederlandstegelmuseum.nl

KRAMER KUNST & ANTIEK

IN- EN VERKOOP VAN ANTIKE EN NIEUWE TEGELS



PRINSENGRACHT 807 / 1017 KA AMSTERDAM
+31(0)20 626 11 16 / INFO@ANTIQUETILESHOP.NL
WWW.ANTIQUETILESHOP.NL



*Tegel met een
voorstelling van
een vogel.
Veelkleurig.
1625-1650*



FRIDES LAMÉRIS
KUNST- EN ANTIEKHANDEL V.O.F.
GLAS & CERAMIEK

NIEUWE SPIEGELSTRAAT 55
1017 DD AMSTERDAM
TELEFOON: 020-6264066
TELEFAX: 020-6265893



KOOS ROZENBURG ANTIQUITEITEN

*Spec. tegels en delfts blauw
uit de 17^e en 18^e eeuw*

*ook: vroeg ijzer,
meten en wegen,
oude schaatsen*

DELFT
MARKT 2
2611 GT
015 2147828



Witteveen Restauratie

Specialist in conservatie en restauratie
van keramiek en glas

Sperwer 8
7132 EM Lichtenvoorde
Gelderland

Tel: 0031 (0)6 - 21 92 63 53
info@witteveenrestauratie.nl
www.witteveenrestauratie.nl



Vrienden van het Nederlands
Tegelmuseum krijgen op vertoon
van de vriendenkaart 10% korting
op aankopen in de museumwinkel,
met uitzondering van boeken.

REGTS ANTIKE TEGELS

FROONACKER 1A
8801 KD
FRANEKER

WWW.ANTIEKETEGEL.NL
+ 31 (0) 85 060 1272

IN- EN VERKOOP VAN
ANTIKE NEDERLANDSE
TEGELS



VOOR DE VERZAMELAAR,
RESTAURATOR
& DECORATEUR

